

Cetatea *Sarmizegetusa Regia* din Munții Orăștiei– Capitala regatului dac

de Conf. Univ. dr. George V Grigore

Ca o coroană de piatră se aflau orientate în cerc salba de fortificații ridicate pe înălțimile montane de către dacii ce apărau cetatea cea mare regală din Munții Orăștiei. Aici erau templele, aici erau sacerdoții, dar și conducătorii militari de frunte ai regatului dac. După victoria brutală a Imperiului Roman asupra civilizației dacice, soldații aveau să marteleze cu baroasele toate componentele templelor și fortificației regale, spre a îndepărta zeii favorabili dacilor din acest cuib de vulturi. Tăcerea și uitarea aveau să se aștearnă peste ruinele stropite de sânge și peste raptul fără egal ce a avut loc. Aproape 2000 de ani au trecut, fără ca mari evenimente să se mai petreacă pe aceste meleaguri. Ca într-un țintirim, unde doar păsările cerului și animalele pădurii au mai spart liniștea din când în când, linișliul verde al pădurii s-a așternut peste tot și toate. Cele dintâi informații pe care le avem despre ruinele de la *Grădiștea de Munte* datează de undeva din orizontul temporal de la începutul secolului al XIX-lea. Atunci, administrația austriacă și-a trimis reprezentanții pentru a cerceta fenomenul apariției unor tezaure din metale prețioase în zonă. Trimișii imperiali au consemnat în rapoartele lor oficiale existența fortificației și a mai multor construcții din piatră, pe lângă numeroasele piese descoperite. Pe parcursul secolului al XIX-lea, *Grădiștea de Munte* s-a aflat în atenția cărturarilor și a colecționarilor de antichități. Unii dintre ei au și săpat în diferite puncte ale așezării

antice. Primele săpături sistematice au debutat după primul război mondial, în 1922-1924, când profesorul clujean D. M. Teodorescu a investigat fortificația și templul mare circular. În anul 1950 a demarat proiectul de cercetare arheologică de amploare a sitului, sub conducerea profesorului Constantin Daicoviciu. De atunci și până în prezent au fost scoase la lumină elemente de fortificare, edificii de cult, ateliere metalurgice, instalații de captare și de distribuție a apei, locuințe și anexe ale lor. Ideea existenței unui complex de fortificații dacice în Munții Șureanului (Munții Orăștiei în literatura istorică) s-a conturat încă din secolul al XIX-lea. Totodată, s-a remarcat că, în interiorul acestui complex, Grădiștea de Munte ocupă o poziție aproape centrală, toate celelalte cetăți și așezări gravitând în jurul său. Amenajarea unui relief montan pentru a-l face adecvat locuirii a necesitat un mare efort. La *Grădiștea de Munte* dacii au amenajat peste 260 de terase, cele mai multe expuse pe partea sud-estică a dealului, mai înșorită. Unele dintre ele au suprafețe considerabile (terasa a XI-a, de exemplu, are aproape un hectar), în vreme ce altele au o arie de doar câțiva zeci de metri pătrați.

Așezarea se întindea pe aproximativ 4,5 km și era formată din trei părți principale: fortificația, zona sacră și cartierele civile de vest, respectiv de est. Densitatea demografică, preocupările de sistematizare a locuirii și arhitectura monumentală a edificiilor ne duc cu gândul măreția acestei capitale, asemănătoare cumva cu antica Atenă, sau Romă. Fortificația dacică avea o suprafață de cca. un hectar și era amplasată aproximativ în centrul așezării. Zidurile sale au fost ridicate după o tehnică de inspirație elenistică: două paramente din blocuri de calcar între care venea o umplutură de pământ și micașist (roca locală). Ulterior, în perioada romană, fortificația a fost extinsă și a ajuns la dimensiunile observabile în prezent pe teren. Ea are forma unui trapez neregulat cu o suprafață de 3 hectare. Zidurile se păstrează pe o înălțime de 1-1,5 m și au o grosime în general de 3 m. În componența lor sunt

vizibile numeroase piese arhitectonice refolosite de la edificiile religioase dacice. Accesul, în ultima fază, se făcea prin trei porți dispuse în partea de vest, de est și de sud.

Cercetările arheologice s-au soldat cu descoperirea a șapte temple (două circulare, cinci patrulater), unele dintre ele cu mai multe faze de funcționare, a unui altar și a unui drum pavat cu lespezi de calcar ce asigura accesul dinspre cetate spre zona sacră. Ele sunt grupate pe două mari terase: a X-a, respectiv a XI-a. Cele două terase sunt susținute de ziduri care au o înălțime neobișnuit de mare, de cel puțin 10 m pe unele segmente. Din structura templelor a rămas doar o mică parte, ele fiind distruse în cursul războaielor cu romanii. Totuși, elementele arhitectonice care s-au păstrat vorbesc de la sine despre o arhitectură religioasă monumentală, unică în lumea dacică. Cele mai multe dintre temple erau prevăzute cu baze (plinte) din calcar sau din andezit care susțineau coloane din lemn. Templul mare de andezit de pe terasa a X-a urma să aibă coloane din piatră, dar conflictele de la începutul secolului al II-lea d.Hr. au împiedicat terminarea sa. Tamburii de coloană aferenți lui au rămas răspândiți în diverse puncte ale zonei sacre sau au fost folosiți pentru extinderea fortificației. Cel mai important ritual religios, sacrificiul, se desfășura pe altarul de andezit de pe terasa a XI-a. Unic în Dacia până în prezent, altarul impresionează prin dimensiunile sale monumentale, prin atenția deosebită acordată prelucrării și asamblării pieselor din structura sa. Atât în cartierul civil de vest, cât și în cel de est au fost identificate urmele unor locuințe, anexe ale lor și ateliere meșteșugărești, în principal ateliere de făurărie. Locuințele descoperite la Grădiștea de Munte ies în evidență prin planul lor aparte și prin inventarul deosebit de bogat. Poate fi menționată în acest sens locuința poligonală compusă din parter și etaj, aflată în cartierul civil de vest, în spațiul căreia au fost găsite numeroase unelte din fier, vase ceramice pictate cu motive vegetale și zoomorfe, obiecte din bronz, precum și

binecunoscutul vas cu ștampilele *DECEBALUS / PER SCORILO*. În cartierul civil de est a fost identificat cel mai mare atelier metalurgic cunoscut în Dacia. Pe o terasă cu o suprafață de cca. 800 m² au fost observate urmele incendiate ale unei construcții din lemn care adăpostea două instalații de forjă. În interior s-au aflat unelte specifice făurăriei (nicovale, clești, baroase etc.), dar și piese în curs de prelucrare. În apropierea atelierului, arheologii au descoperit zeci de lupe din fier, cu o greutate totală de cca. o tonă. Descoperirea unor instalații de captare și de distribuție a apei ilustrează, la rândul său, standardul ridicat de viață al locuitorilor capitalei Regatului Dac. Adesea, apa era transportată pe distanțe mari prin intermediul unor conducte din tuburi de lut ars, similare celor din mediul greco-roman. Abundența materialelor arheologice a fost remarcată anterior cercetărilor sistematice și a fost consemnată în diverse studii mai vechi. După începerea cercetărilor sistematice s-a constatat că materialul arheologic este nu doar bogat, ci și foarte variat, multe piese păstrate între resturile locuințelor și atelierelor mistuite în incendiile din războaiele cu romanii devenind prețioase repere pentru cercetarea civilizației dacice. Se remarcă în primul rând uriașa cantitate de fier găsită sub formă de materie primă (lupe cu decupaj, lingouri în variate forme și greutate), dar și de o largă gamă de unelte, arme, materiale de construcție etc. Profitând de bogăția subsolului în minereuri, dacii au transformat zona într-unul din cele mai importante centre metalurgice ale Europei de la sfârșitul epocii fierului. Cele aproape 30 de nicovale din fier (unele cântărind cca. 50 kg) vorbesc despre marele număr de ateliere, iar gama largă a cleștilor (12 variante), baroase, ciocane, dălți, pile, dornuri sunt o grăitoare dovadă a diversității activităților de făurărie. Atât în interiorul atelierelor, cât și în mici depozite îngropate sau aflate în clădirile incendiate s-a găsit o parte a producției de fier constând din unelte de tâmplărie (topoare, bărzi, tesle, sfredele, rașpile, răzuitoare, compasuri, fierăstraie, unelte de scos cuie),

unelte agricole (brăzdare și cuțite de plug, sape, săpăligi, coase, seceri, foarfeci etc.), unelte de orfevrerie (nicovale, ciocănele, cleștișori, linguri pentru metal topit, filiere etc.), arme și piese de harnașament (săbii și pumnale curbe, între care binecunoscutele falx și sica, vârful de lance și suliță, săgeți, scuturi, zăbale, pinteni etc.). Ceramica este cel mai frecvent artefact descoperit în siturile arheologice. Studiul ei oferă date importante despre tehnicile de producție, dieta, formele de distribuție a unor bunuri, obiceiuri conviviale și viața cotidiană. Pe lângă unele caracteristici comune întâlnite în toate cetățile dacice din Munții Orăștiei (tehnici, anumite forme de vase), fiecare dintre ele pare să aibă un specific propriu. Iese în evidență Sarmizegetusa Regia prin preferința pentru o veselă de masă elegantă, frumos finisată, cu vizibile influențe mediteraneene. Specifică acestui centru este, mai cu seamă, ceramica pictată cu motive geometrice complexe, vegetale și animaliere. Ea vorbește nu doar despre performanțele olarilor locali de la sfârșitul epocii fierului, ci dezvăluie un întreg univers mitologic a cărui expresie artistică este stilul figurativ în care sunt decorate aceste vase. Din ce în ce mai des, pe unele fragmente ceramice sunt descoperite semne grafice (litere grecești, latine și alte semne) zgâriate după arderea vaselor. Ele sugerează că obiceiul de a face anumite notații era mult mai frecvent decât se credea până acum. Este vorba, probabil, mai ales de semne de proprietate; altele fac referire la conținut sau la cantități de produse aflate în asemenea recipiente. Schimburile comerciale erau favorizate de utilizarea monedei bătute de vecinii Daciei, dar și a unor monede locale sau imitații. Resturile unui atelier monetar în care erau imitați denari romani s-au găsit pe terasa a IV-a de la Sarmizegetusa Regia. În el erau și trei ștanțe din bronz prinse în manșoane de fier. Nu putem uita nici de piesele de podoabă din metal prețios, între care recent descoperitele brățări plurispiralice dintr-un aur de mare finețe, multe dintre ele având chiar peste 1 kg greutate. Mărimea acestora și numărul lor ne face să ne

gândim la marile tezaurele faraonice egiptene, dacă avem în vedere faptul că ceea ce s-a descoperit aici acum este doar o mică parte din tezaurul marelui rege Decebal, furat de către romanii învingători. 123 de zile a sărbătorit Roma cucerirea Daciei și a comorilor sale.

Grădiștea de Munte aparține, din punct de vedere administrativ, comunei Orăștioara de Sus, județul Hunedoara. Accesul obișnuit se face pe ruta Orăștie – Costești – Grădiștea de Munte. Din Orăștie pornește drumul județean 705A, până în satul Costești, de unde începe un drum forestier amenajat de-a lungul Apei Orașului și Văii Albe, lung de 20 km. Vizitatorii dornici de drumeții montane au alternativa unor trasee marcate în cadrul Parcului Natural Cioclovina – Ponorici care pornesc din satul Costești. Datorită amenajărilor făcute în ultimul timp accesul este mult facilitat până în apropierea cetății, iar prezența unei echipe de muzeografi și coordonatori ajută la aflarea unor informații turistice și istorice utile. Speram ca pe viitor să se acorde o mai mare atenție acestui obiectiv de către conducerea județului Hunedoara, dar și de către Ministerul Culturii, să se decoperteze întreaga suprafață a cetății antice de către echipe de arheologi profesioniști în cadrul unor programe ample interdisciplinare, să se creeze un muzeu al cetății în apropierea fortificației antice și cel puțin o reconstituire virtuală (dacă nu și reală, cel puțin efectuată la scară mai mică), spre a ne da și noi seama de măreția acestei capitale a regatului dac, atât de invidiată de Imperiul Roman, încât acesta și-a dorit-o cucerită și distrusă prin martelare.

Bibliografie:

- Daicoviciu, Constantin, Ferenczi, Alexandru – „*Așezările dacice din Munții Orăștiei*”, în seria „*Cercetări de istorie veche*”, Editura Academiei R.P. Romîne, 1951.
- Daicoviciu, C. -, „*Cetatea dacică de la Piatra Roșie. Monografie arheologică*”, în seria „*Cercetări privind istoria veche a R.P.R.*”, Editura Academiei R.P. Romîne, Bucuresti, 1954.
- Daicoviciu, Constantin -, „*Worownia dacka w Piatra Roșie*”, în *Postepy Archeologi*, (Warsyawa), 1956, nr. 5, p. 43-63.
- Daicoviciu, C., Daicoviciu, H.- „*Sarmizegetusa – Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei*”, Editura Meridiane, București, 1962, 72 p. + VI planșe.
- Daicoviciu, C., și colab. –, „*Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei (șantierul arheologic de al Grădiștea de Munte)*”, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. p. 95-126.
- Daicoviciu, C., și colab. - „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, *SCIV*, III, 1952, p. 281-310.
- Daicoviciu, C., și colab. –, „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, *SCIV*, IV, 1953, p. 153-219.
- Daicoviciu, C., și colab. – „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, *SCIV*, V, 1-2, 1954, p. 123-159.
- Daicoviciu, C., și colab. –, „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*” - Blidaru, *SCIV*, VI, 1-2, 1955, p. 195-238.
- Daicoviciu, C., și colab. –, „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, *Materiale și cercetări arheologice*, III, 1957, p. 255-277.
- Daicoviciu, C., și colab. –, „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, *Materiale și cercetări arheologice*, V, 1959, p. 379-402.

- Daicoviciu, C., și colab. – „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, Materiale și cercetări arheologice, VI, 1960, p. 331-358.
- Daicoviciu, C., și colab. – „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, Materiale și cercetări arheologice, VII, 1961, p. 301-320.
- Daicoviciu, C., și colab. – „*Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului*”, Materiale și cercetări arheologice, VIII, 1962, p. 463-476.
- Daicoviciu, H., Ferenczi Șt., Glodariu, I. – „*Cetăți și așezări dacice în sud-vestul Transilvaniei*”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- Florea, G. – „*Considerații privind unele aspecte ale locuirii dacice în Munții Orăștiei*”, Sargeția, XX, 1986-1987, p. 81-92.
- Florea, G. – „*Ceramica dacică pictată cu motive vegetale și zoomorfe din Muzeul de Istorie al Transilvaniei*”, Acta Musei Napocensis, XXIV-XXV, 1987-1988, p. 1095-1117.
- Florea, G. – „*Ceramica pictată. Artă meșteșug și societate în Dacia preromană (sec. I a. Chr. - I p. Chr.)*”, Cluj-Napoca, 1998.
- Gheorghiu, G. – „*Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului*”, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2005
- Glodariu, I. – „*Sarmizegetusa dacică în timpul stăpânirii romane*”, Acta Musei Napocensis, II, 1965, p. 667-668.
- Glodariu, I. – „*Importuri romane în cetățile dacice din Munții Orăștiei*”, Apulum, VII, 1, 1968, p. 353-367.
- Glodariu, I. – „*Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*”, Cluj, 1974.
- Glodariu, I. – „*Un atelier de făurărie la Sarmizegetusa dacică*”, Acta Musei Napocensis, XII, 1975, p. 107-134.
- Glodariu, I. – „*Arhitectura dacilor, civilă și militară, (sec. II î.e.n. – I e.n.)*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983
- Glodariu, I. – „*Blocuri cu marcaje în construcțiile dacice din Munții Șureanului*”, Ephemeris Napocensis, VII, 1997, p. 65-87.

- Glodariu, I.– „*La zone de Sarmizegetusa Regia et les guerres de Trajan*”, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, VII, 2000, p. 363-376.
- Glodariu, I. –,„*Sarmizegetusa Regia – capitale du royaume dace*”, în *Transylvanian Review*, X, 2, 2001, p. 3-15.
- Glodariu, I. –,„*Infrastructura sectorului de nord al terasei a XI-a de la Sarmizegetusa Regia (I)*”, în vol. *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 39-46.
- Glodariu, I.– „*The destruction of sanctuaries in Sarmizegetusa Regia*”, în vol. *Studia Historiae Religions Daco – Romane. In honorem Silvii Sanie*, Editura Academiei Române, 2006, p. 113-126.
- Glodariu, I., Iaroslavschi E. –,„*Civilizația fierului la daci*”, Cluj-Napoca, 1979.
- Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A. –,„*Cetăți și așezări dacice în Munții Orăștiei*”, București, 1988.
- Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A. –,„*Die Münzstätte von Sarmizegetusa Regia*”, *Ephemeris Napocensis*, II, 1992, p. 75-58.
- Iaroslavschi, E. –,„*Conduits et citernes d'eau chez les daces des Monts d'Orăștie*”, *Acta Musei Napocensis*, 32, I, 1995, p. 135-143.
- Iaroslavschi, E. –,„*Vases daciques en fers anses en forme d'oiseaux*”, *Acta Musei Napocensis*, 34, I, 1997, p. 511-519.
- Iaroslavschi, E. –,„*Tehnica la daci*”, Cluj-Napoca, 1997.
- Jakó, S. –,„*Cercetări arheologice la cetatea Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804*”, *Acta Musei Napocensis*, III, 1966, p. 103-120.
- Jakó, S. –,„*Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804- 1806*”, *Acta Musei Napocensis*, V – 1968, p 433-444.
- Jakó, S. – „*Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804- 1806*”, *Acta Musei Napocensis*, VIII – 1971, p. 439-457.

- Jakó, S. – „Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804- 1806”, Acta Musei Napocensis, IX – 1972, p. 587-603.
- Jakó, S. – „Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anii 1803-1804- 1806”, Acta Musei Napocensis, X- 1973, p. 615-640.
- Teodorescu, D.M. – „Cetatea dacă de la Grădiștea Muncelului (jud. Hunedoara)”, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania, Cluj, 1931-1932, p. 45-68.

